

OPSOMMING

Jacoba Elizabeth (Nonnie) de la Rey, née Greeff, (1856-1923) het in haar lewe nie net bekendheid verwerf omdat sy die eggenote van die gesiene generaal Koos de la Rey was nie, maar ook vir haar besondere deursettingsvermoë tydens die Tweede Anglo-Boereoorlog (1899-1902). Vanaf Desember 1900 tot die einde van die oorlog in Mei 1902 het sy en haar kinders van plek tot plek geswerf. Na aanleiding van al haar ervaringe is Nonnie se herinneringskrif: *Mijne omzwervingen en beproevingen gedurende den oorlog* in 1903 in Amsterdam gepubliseer. Kort daarna, steeds in 1903, is die Engelse weergawe, *A woman's wanderings and trials during the Anglo-Boer war*, 'n vertaling deur Lucy Hotz, in Londen, uitgegee.

Alhoewel die agtien maande waartydens Nonnie rondgeswerf het seker die belangrikste fase in haar lewe was, het sy heelwat ander ervarings beleef wat sy in 'n ander ongepubliseerde herinneringskrif aangeteken het. Haar kinderjare en pionierslewe word goed gedokumenteer. Op agtienjarige ouderdom het Nonnie Jacobus Herculaas de la Rey ontmoet en op 24 Oktober 1876 het hulle in die huwelik getree en buite Lichtenburg gevestig.

Die tydperk van 1880 tot 1899 bestaan uit 'n kaleidoskoop van gebeurtenisse in Nonnie se lewe, byvoorbeeld die Eerste Anglo-Boereoorlog (1880-1881), die verlies van beide Nonnie de la Rey se vader en moeder, asook die verhuising na hul plaas Elandsfontein.

In 1899 breek die Tweede Anglo-Boereoorlog uit. Die oorlogsjare kan in Nonnie se lewe in twee fases verdeel word, naamlik die fase waartydens sy in Lichtenburg woonagtig was (Oktober 1899 tot November 1900) en

daarna die fase wat gekenmerk word as haar swerwersjare (Desember 1900 tot Mei 1902).

Nonnie de la Rey se lewensjare van 1902 tot 1923 sluit in hul amptelike reis na Europa, die herstel van Elandsfontein, Uniewording (1910) en Koos de la Rey se politieke betrokkenheid, die Rebelle van 1914 en die dood van Koos de la Rey. Nonnie was tydens haar laaste jare betrokke by verskeie organisasies. Sy was 'n gesiene vrou in haar gemeenskap en is deur haar volksgenote as volksmoeder vereer. Sy sterf in 1923.

Sleuteltermes

Nonnie de la Rey, Jacoba Elizabeth de la Rey, Greeff, Koos de la Rey, Lichtenburg, pionier, Anglo-Boereoorlog, vlugtende vroue, Boerevrou, volksmoeder.

SUMMARY

In her lifetime Jacoba Elizabeth (Nonnie) de la Rey, née Greeff (1856-1923) was widely known not only for being the wife of the eminent General Koos de la Rey, but also for her exceptional tenacity during the Second Anglo-Boer War (1899-1902). From December 1900 to the conclusion of the war in May 1902 she and her children lived a nomadic life. Nonnie's experiences were recorded in her memoirs, *Mijne omzwervingen en beproevingen gedurende den oorlog*, which were published in Amsterdam in 1903. Shortly thereafter – also in 1903 – the English edition, *A Woman's Wanderings and Trials During the Anglo-Boer War*, as translated by Lucy Hotz, was published in London.

The 18 months that Nonnie spent wandering through the country probably constitute the most important phase of her life, but she experienced a great deal more, which she recorded in another memoir. Her childhood and pioneer's life are well documented. At the age of eighteen Nonnie met Jacobus Herculaas de la Rey; they were married on 24 October 1876 and settled in the vicinity of Lichtenburg.

The period from 1880 to 1899 constitute a kaleidoscope of events in Nonnie's life, for example the First Anglo-Boer War (1880-1881), the loss of Nonnie's father and mother, and a move to the farm Elandsfontein.

The South African War broke out in 1899. Nonnie's life during the war years can be divided into two phases, namely the period when she lived in Lichtenburg (October 1899 to November 1900), and the period characterised as her wandering years (December 1900 to May 1902).

Events in Nonnie de la Rey's life from 1902 to 1923 include their official visit to Europe, the restoration of Elandsfontein, Union (1910) and Koos de la

Rey's political involvement, the Rebellion of 1914 and the death of Koos de la Rey. In her final years Nonnie was involved with various organisations. She was an eminent presence in her community, being revered as a "*volksmoeder*" by her compatriots. She died in 1923.

Key terms

Nonnie de la Rey, Jacoba Elizabeth de la Rey, Greeff, Koos de la Rey, Lichtenburg, pioneer, South African War, women refugees, Boer woman, "volksmoeder".

BYLAE 1: Kwartierstaat van J.E. de la Rey.

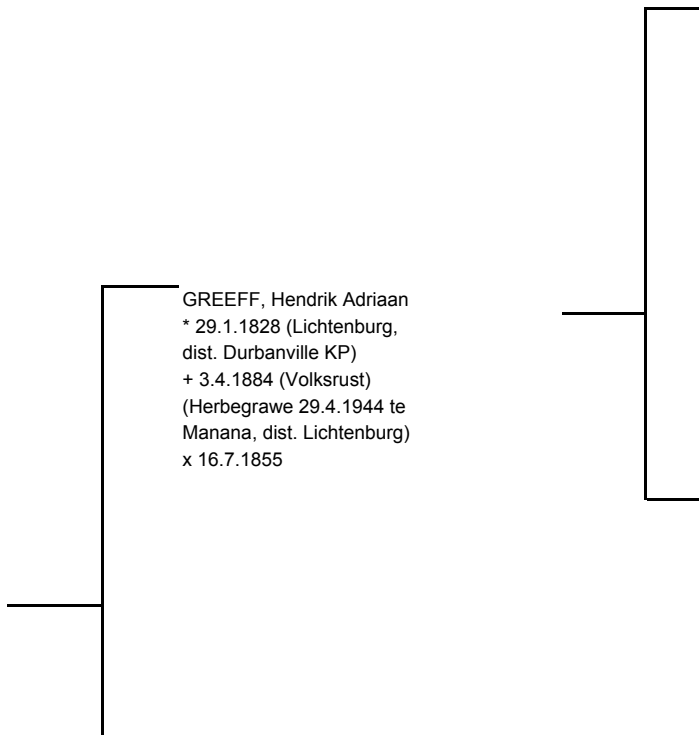
(Met vergunning van L.J. Eksteen)

**KWARTIERSTAAT VAN
JACOBA ELIZABETH GREEFF.
(NONNIE DE LA REY)**

GREEFF, Jacoba Elizabeth
* 28.5.1856 (Tulbagh)
+ 11.8.1923
x 24.10.1876

DE LA REY, Jacobus Herculaas

GREEFF, Hendrik Adriaan
* 29.1.1828 (Lichtenburg,
dist. Durbanville KP)
+ 3.4.1884 (Volksrust)
(Herbegrawe 29.4.1944 te
Manana, dist. Lichtenburg)
x 16.7.1855

University of Pretoria etd – Rowan, Z (2003)

* 22.10.1847 (Doornspruit, wyk
Witteberg, dist. Winburg)
= 22.3.1848 (Winburg)
+ 15.9.1914

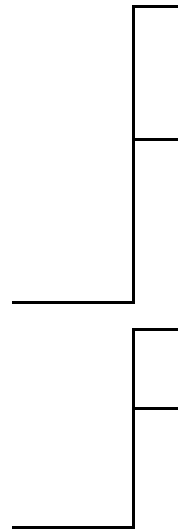
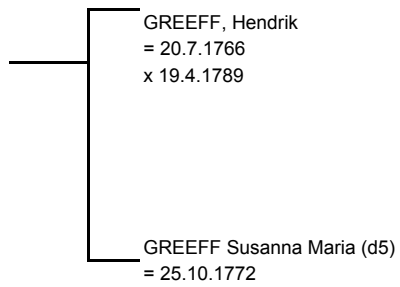
|
DE LA REY, Adrianus Johannes
Gysbertus
* 25.12.1812
+ 6.12.1891
x 20.5.1838
VAN ROOYEN, Adriana Wilhelmina
* 12.4.1818

|
DE LA REY, Pieter
* 1766 (Nederland)
x 10.2.1799
NEL, Hester
= 5.5.1782

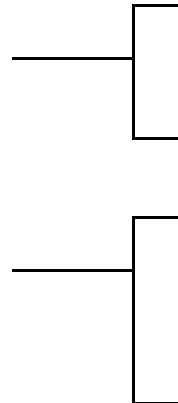
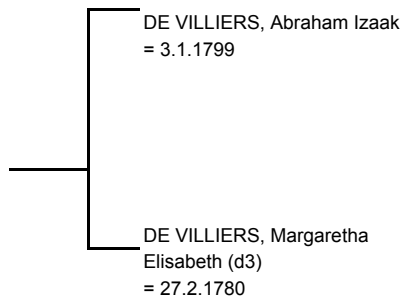
REDELINGHUY, Susanna Maria
* 6.1.1839 (Malmesbury KP)
+ 21.1.1888 (Aan masels
Manana, dist. Lichtenburg)

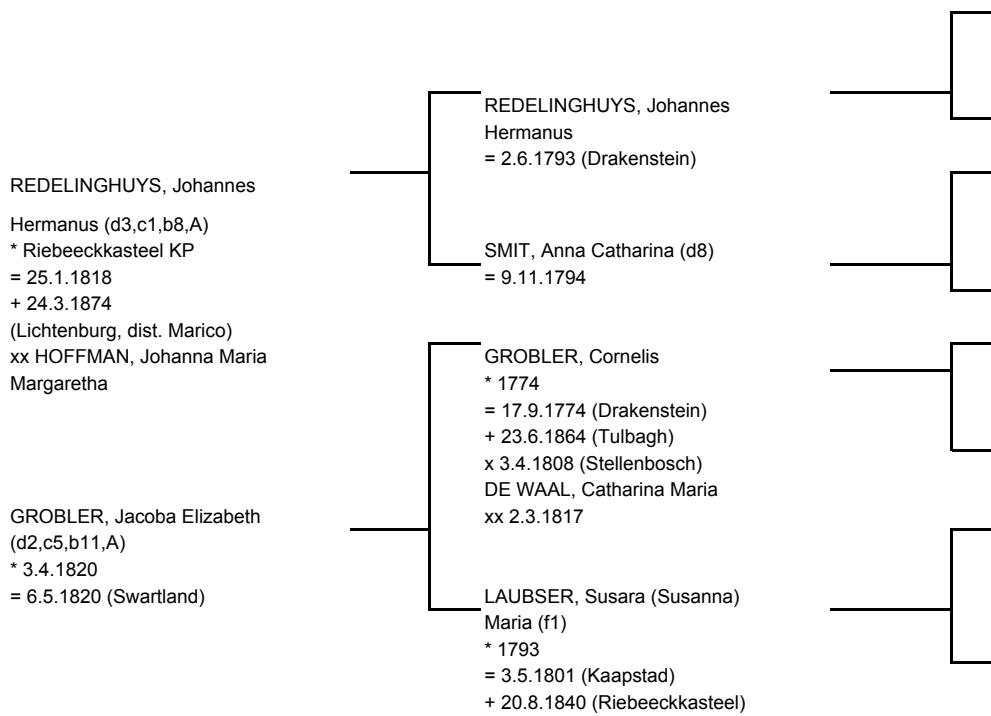
* GEBORE
= GEDOOP
x GETROUD
+ OORLEDE

GREEFF, Matthys Hendrik
(f6,e1,d4,c1,b2,A)
= 12.5.1799
x 11.3.1827

DE VILLIERS, Rachel Aletta
Jacoba (f4,e2,d2,c3,b1,A)
* 12.6.1808

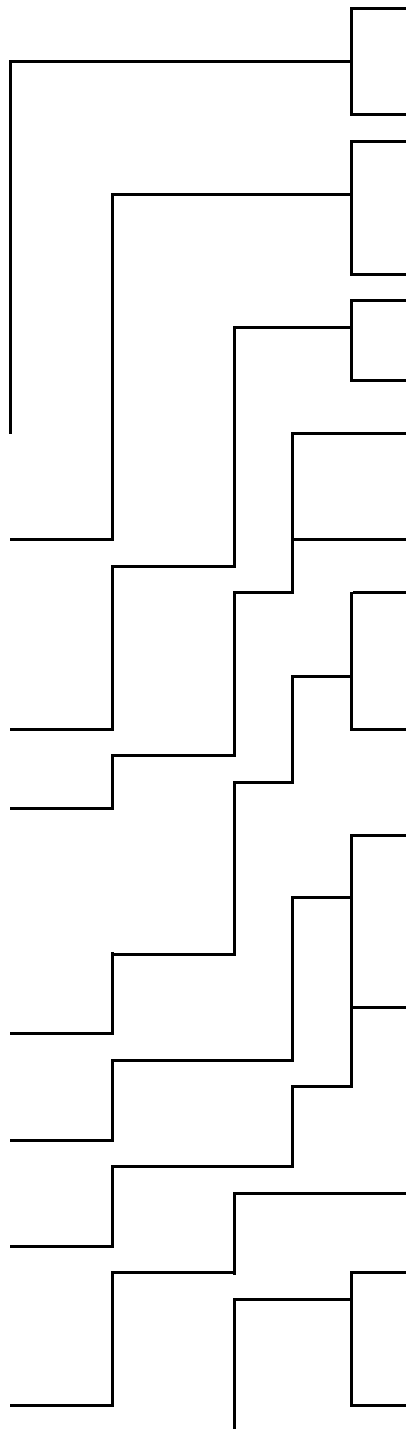

GREEFF, Hendrik
= 9.9.1742
+ 23.2.1808
x 22.9.1765
LATEGAAN, Beatrix
= 10.12.1747
+ 20.5.1809 (Paarl)

GREEFF, Matthys
* 3.9.1730
x 27.10.1765
CARSTENS, Anna Elisabeth (c2)
= 23.2.1749

DE VILLIERS, Petrus Johannes
= 15.5.1757
+1791 (Boer, Saxenburg, Stellenbosch)
x 12.1.1775
DE VILLIERS, Rachel (c12)
=28.10.1759 (20.8.1756)
+ 1798

DE VILLIERS, Abraham
= 8.12.1743
+ omstr. 1814 (Boer, Nattevelei)
x 10.10.1772
GREEFF, Susanna Maria
xx 4.12.1774
HUGO, Anna Aletta (d3)
= 7.8.1757 (Tulbagh)

University of Pretoria etd – Rowan, Z (2003)

+ na 1825

REDELINGHUIJS, Jacobus
= 2.12.1770 (Burger Stellenbosch)
x 25.4.1792

ROODEWALD, Debora Helena
= 19.2.1769

SMIT, Jacobus Hendrik

= 6.4.1760
x 11.4.1784

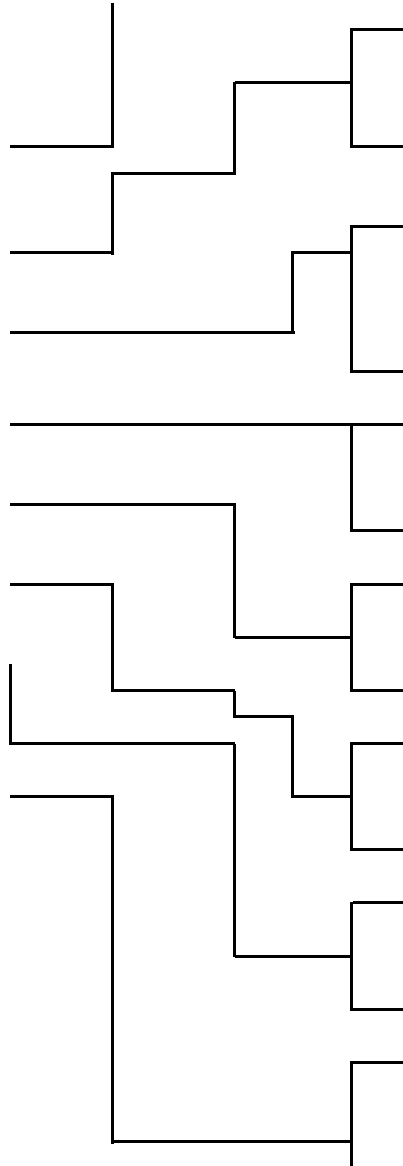
LOUW, Margaretha Wilhelmina (d4)
= 20.7.1766

GROBLER, Cornelis
= 31.3.1736 (Drakenstein)
x 15.8.1762

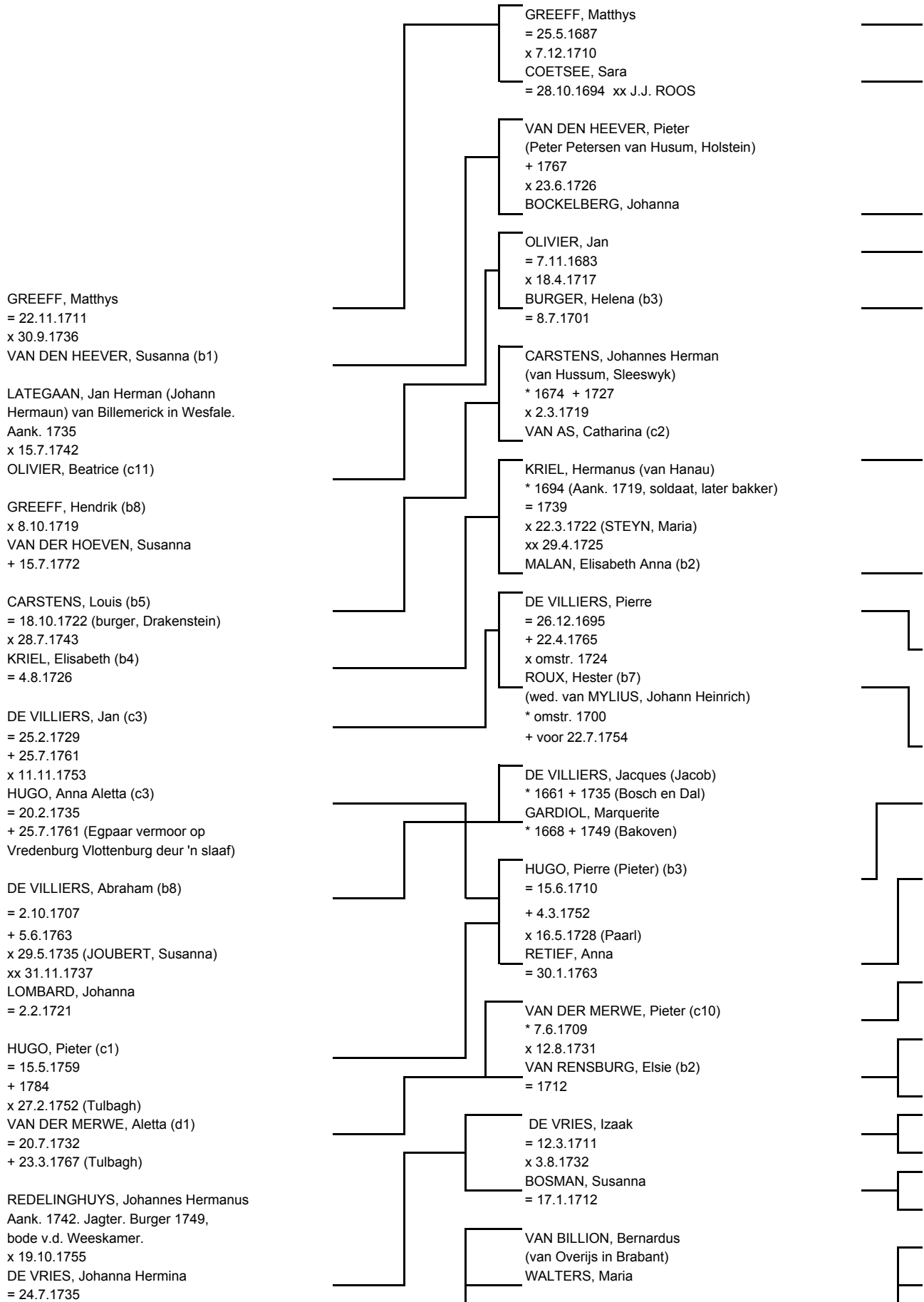
VOLSCHENK, Magdalena Elisabeth (b6)
= 2.8.1744
+ 1813

LAUBSER, Jacobus Albertus
= omstr. 1780
(Burger Stellenbosch)
x 18.5.1800

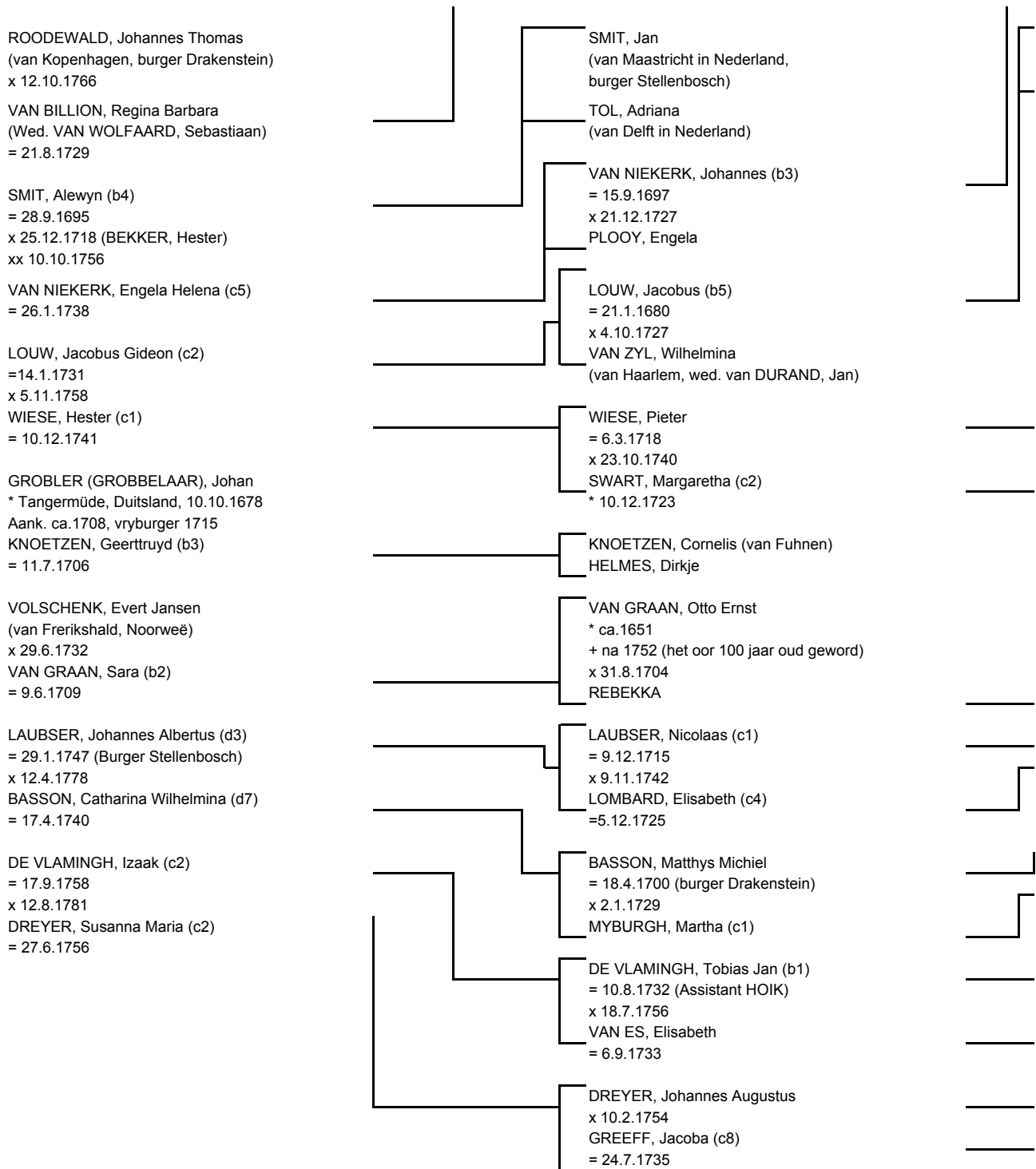
DE VLAMINGH, Jacoba Elisabeth (d1)
= 22.9.1782

University of Pretoria etd – Rowan, Z (2003)

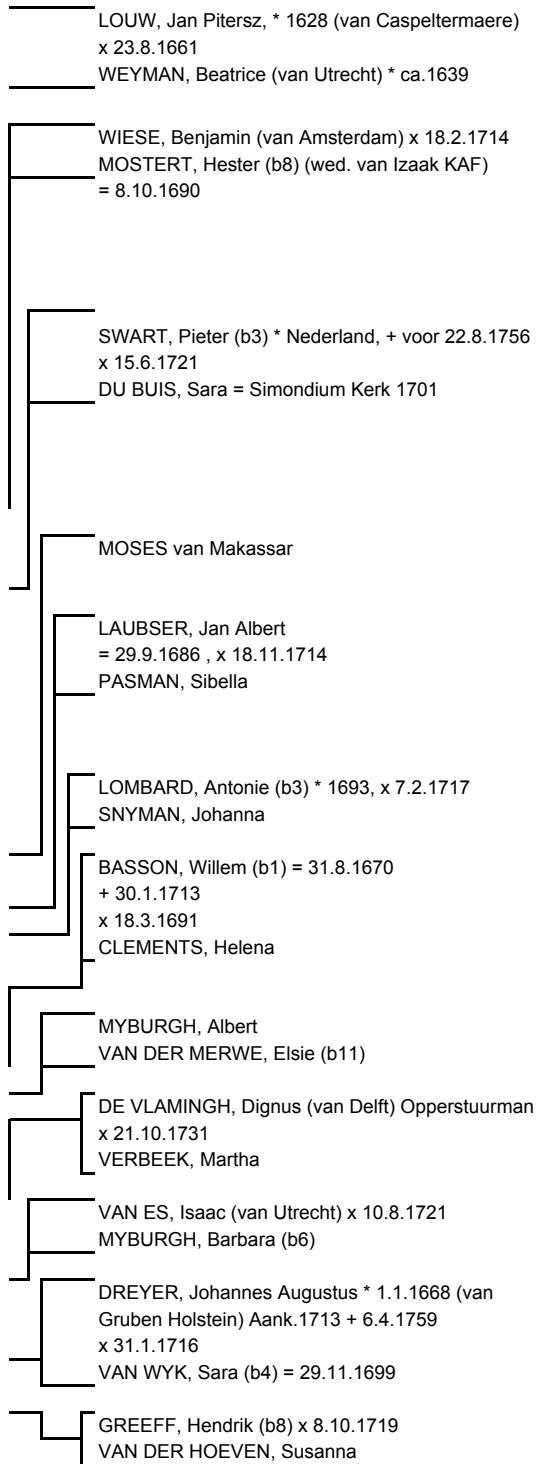
University of Pretoria etd – Rowan, Z (2003)

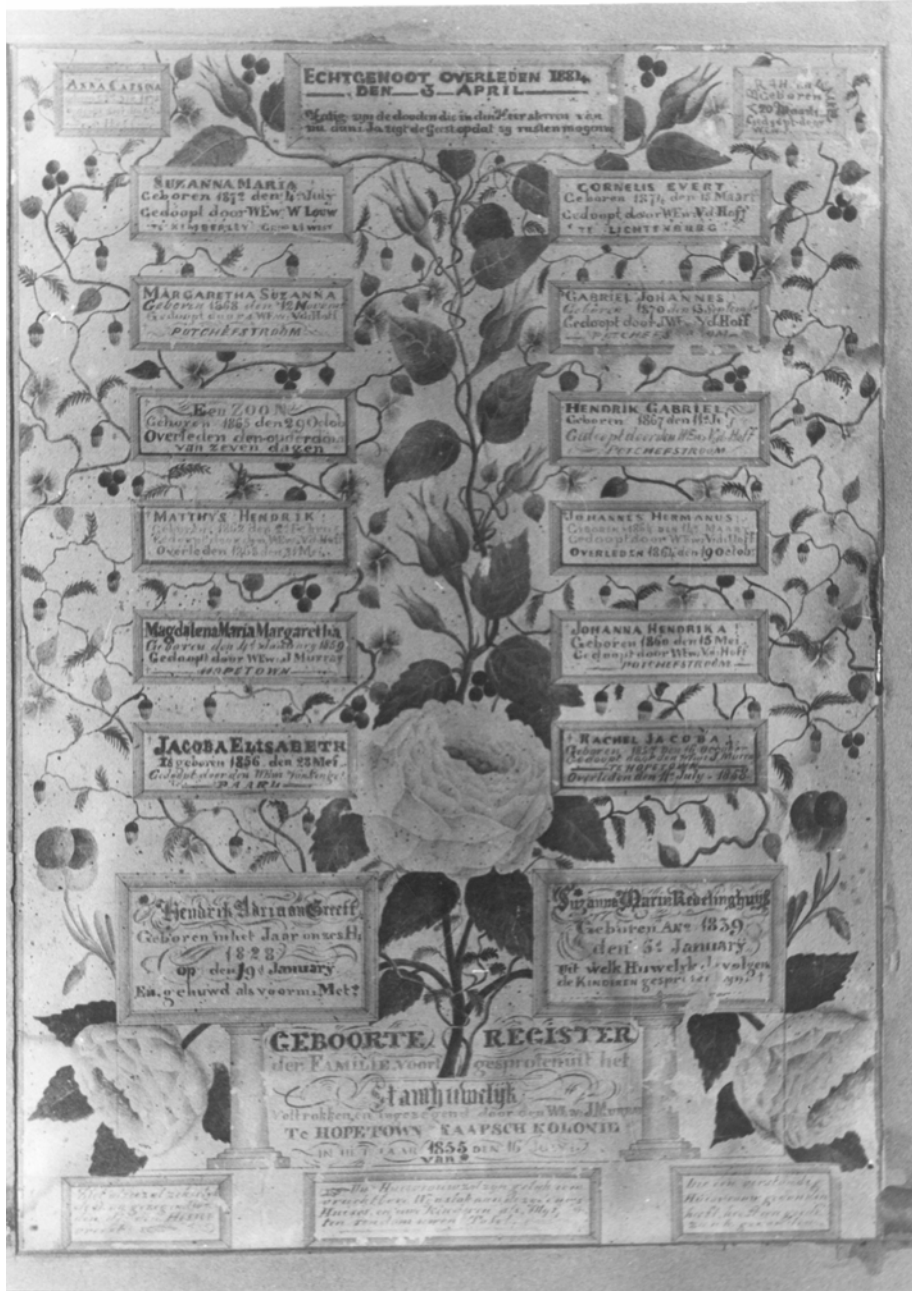

University of Pretoria etd – Rowan, Z (2003)

- GREEFF, Matthias (van Maagdeburg)
(Smid aan die Kaap gewees)
+ 1712
x 12.11.1684
CLAASEN, Susanna
- COETSEE, Dirk
* 1655 (van Kampen)
Aank. 1679, 1687 Heemraad en 1707 Kaptein
van die Stellenbosche infanterie.
x VAN DER SCHULP, Sara (van Amsterdam)
- BOCKELBERG, Johann
- OLIVIER, Hendrik Corneliszoon
(van Ouwerkerk in Ned.)
+ 1701
x 30.5.1677
VERWEY, Beatrix Gysberta (van Woerden, Ned.)
- BURGER, Barend (BURCHERDT, Berndt)
(van Lübeck) burger 1691
+ 1705 x ca. 1690
VAN DER MERWE, Maria/ Marietjie
= 29.12.1675
- VAN AS, Johannes (van Harlingen in Friesland) Aank. 1671
- MALAN, Jaques. Aank. 1668 + ca. 1742
x 1699
LE LONG, Elisabeth
- DE VILLIERS, Pierre * 1657
+ Picardi - La Brie, Paarl 22.1.1720
TAILLEFER, Maria Elisabeth
* Picardi - La Brie, 1674 + 1735
- ROUX, Paul (van Oranje Frankryk)
Aank. 1688 + 7.2.1733 Drakenstein
x ca. 1688
SEUGNET, Claudine (van Saintogne)
- HUGO, Daniel * ca. 1665 + 1725
Champagne, Frankryk x ca. 1705
RETIEF, Anne
- RETIEF, Francois (van Mer by Blois)
* 2.2.1663, Aank. 1688, + 24.9.1721
x 2.5.1700
MOUY, Maria * 15.5.1685 + 21.9.1758
- VAN DER MERWE, Schalk (b2) = 13.8.1673
x Junie 1680
PROVO (PREVOT), Anna
- JANSE VAN RENSBURG, Nicolaas (van Rynsburg by
Leiden) x 14.8.1708
VAN DER MERWE, Aletta (Wed. van M. van Staden)
- DE VRIES, Hendrik Abraham (van Amsterdam)
ZAAIMAN, Maria
- BOSMAN, Hermanus, * 19.4.1682 Amsterdam
DE VILLIERS, Elisabeth
- VAN NIEUKERK, Cornelis Gerritsz, x 1.4.1691
VAN DER WESTHUYZEN, Maria

University of Pretoria etd – Rowan, Z (2003)

FIGUUR 1: Die gesinsregister van H.A. Greeff. Lichtenburg Museum (hierna LM), 07/1789.

FIGUUR 2: Familiefoto van die Greeff-gesin, ca. 1875. Nonnie sit langs haar moeder Suzanna Maria.

Uit: A.D. Bosman, *Lichtenburg 1865-1985* (Lichtenburg, 1986), p.3.

FIGUUR 3: Die Greeff-gesin se woning op die plaas Doornfontein, datum onbekend.
Transvaalse Provinsiale Museumdiens, Pretoria (hierna TPM), M 548-28.

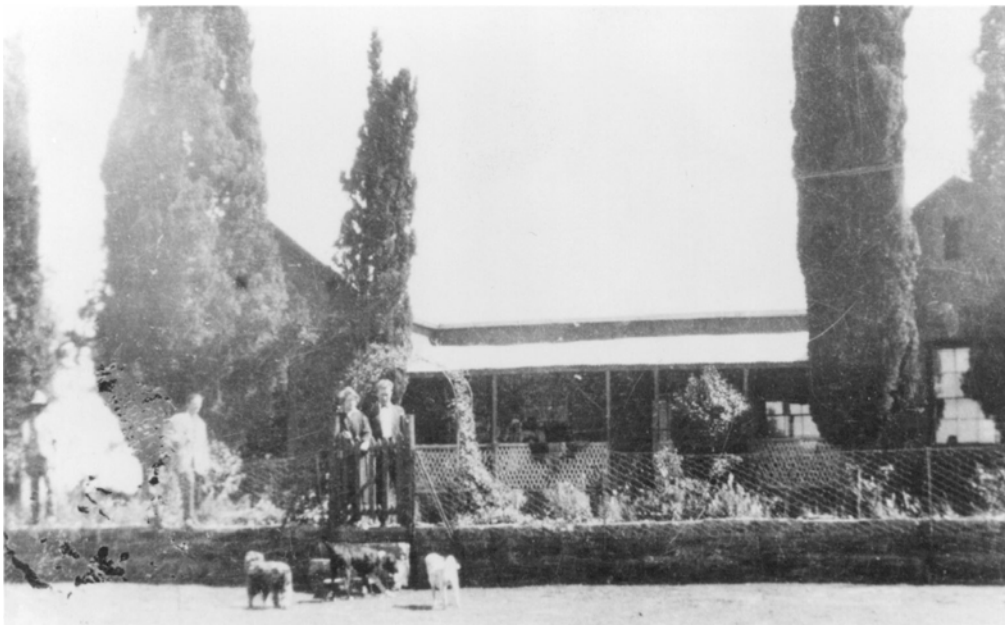

FIGUUR 4: Nonnie (voor regs) saam met haar twee susters, Hannie (voor links) en Lenie (staande), ca. 1875.
LM, 07/801/3.

FIGUUR 5: Die De la Rey-gesin se huis op hul plaas Elandsfontein, voor die Anglo-Boereoorlog, datum onbekend.

TPM, M 482-13.

FIGUUR 6: Dieselfde woning op Elandsfontein, etlike jare na die Anglo-Boereoorlog, datum onbekend.

TPM, M 548-27.

FIGUUR 7: Nonnie de la Rey, ca. 1890.

TPA, M 482-20.

FIGUUR 8: Die De la Rey's se dorps huis in Lichtenburg (gebou in 1888),
s.d.
TPM, M 682-42.

FIGUUR 9: Die spider waarmee Nonnie vanaf Desember 1900 rondgeswerf het. Nou deel van die versameling van die Lichtenburg Museum.

Foto: J. Schutte, 12.03.1992.

FIGUUR 10: Die tent waarin Nonnie en haar kinders tydens hul swerwersbestaan geslaap het.

Uit: J.E. de la Rey, *Mijne omzwervingen en beproevingen* (Amsterdam, 1902), teenoor p.46.

FIGUUR 11: Nonnie voor haar wa, ca. 1901.

Uit: J.E. de la Rey, *Mijne omzwervingen en beproevingen* (Amsterdam, 1902), teenoor p.28.

FIGUUR 12: Nonnie se drie jongste kinders van links na regs: Magdalena Maria Magrieta, Gabriel Johannes en Hester Gertina, ca. 1901.

Uit: J.E. de la Rey, *Mijne omzwervingen en beproevingen* (Amsterdam, 1902), teenoor p.102.

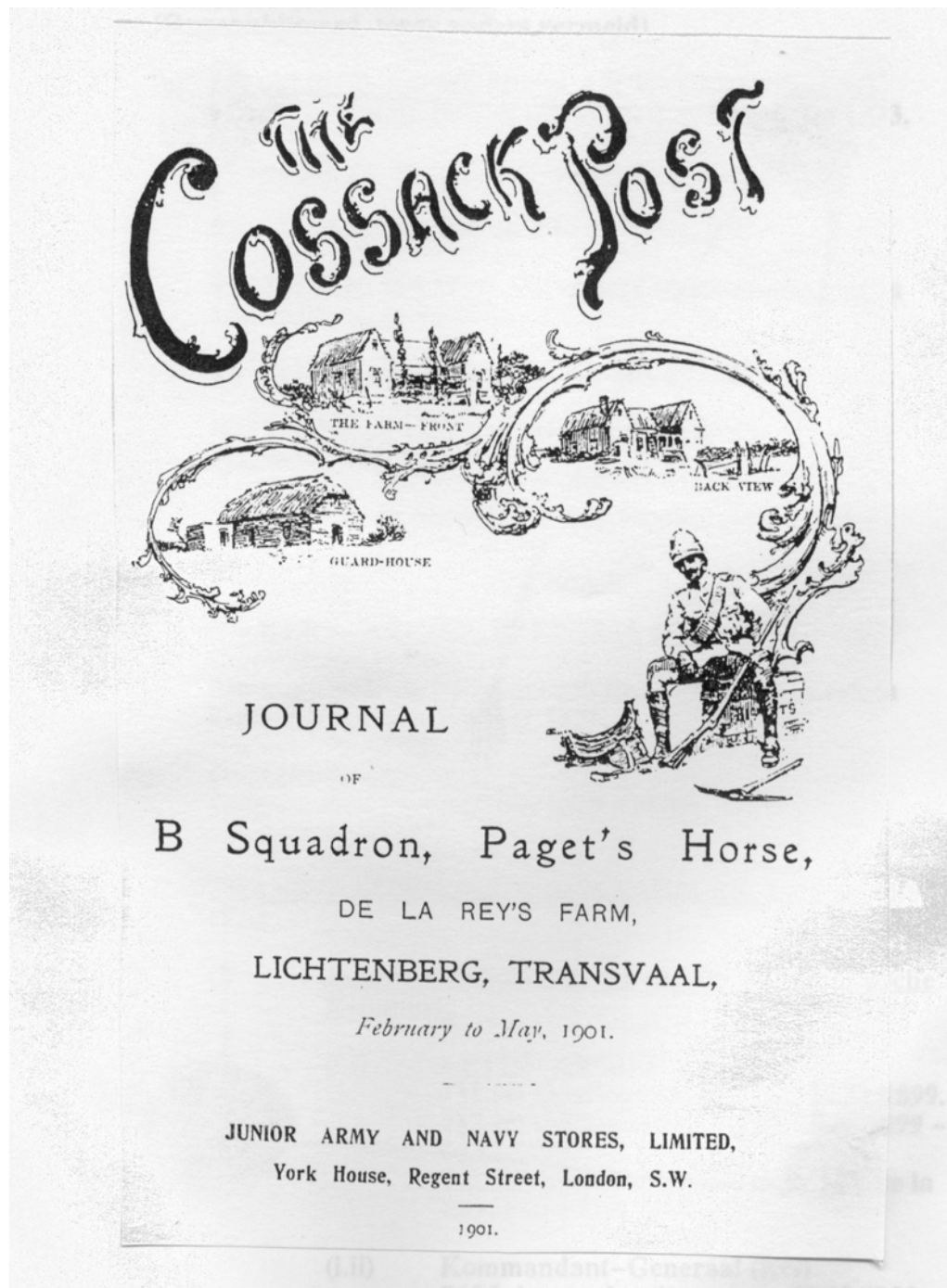
FIGUUR 13: Generaal De la Rey op besoek aan sy rondswerwende gesin in die guerrillafase van die Anglo-Boereoorlog, ca. 1901.

Uit: J.E. Naudé, *Vechten en Vluchten* (Rotterdam, 1902), p.295.

FIGUUR 14: Generaal De la Rey met sy rondswerwende gesin voor hul wa, ca. 1902.

Uit: J.E. Naudé, *Vechten en Vluchten* (Rotterdam, 1902), p.319.

FIGUUR 15: Faksimile van die titelblad van *The Cossack Post*, met 'n duidelike pentekening van die woning en buitegeboue op Elandsfontein. Uit: Paget's Horse, *The Cossack Post* (London, 1901), titelblad.

FIGUUR 16: Lord Methuen se skimmel wat langs hom doodgeskiet is tydens die slag van Tweebosch, 07.03.1902.

Uit: J.E. Naudé, *Vechten en Vluchten* (Rotterdam, 1902), p.331.

FIGUUR 17: Koos en Nonnie de la Rey met nege van hulle kinders, hul skoonseun, J. Brugman en kleinkind, Jacobus, ca. 1902.

TPM, M 482-19.

FIGUUR 18: Potloodskets van Nonnie deur Antoon von Welie, Londen, 6.11.1902.

Nasionale Kultuurhistoriese Museum, A 3703.

FIGUUR 19: Nonnie as erevoorsitster van die Vroue-Helpmekaar, Lichtenburg, ca. 1918.

Uit: *Helpmekaar Gedenkboek* (Kaapstad, 1918), p.130.

FIGUUR 20: Die grafte van Koos en Nonnie de la Rey in die Lichtenburgse begrafplaas.

Foto: J. Schutte, 12.03.1992.

FIGUUR 21: Inskripsie op Nonnie se grafsteen. (Let wel: Haar geboortejaar word foutiewelik as 1855 i.p.v. 1856 aangegee).

Foto: J. Schutte, 12.03.1992.